

СТАНОВИЩЕ

За дисертация на тема “Природни форми и дизайн. Системен подход при изграждане на жизнената среда”
на доц. Емилия Кирилова Панайотова

от доц. Незабравка Иванова д.изк.

Предложеният за становище дисертационен труд е посветен на проблема за природните форми и създавания от човека предметен свят, както и тяхното значение за формиране на жизнената среда. Този проблем притежава актуалност, пронизваща цялата човешка цивилизация. На всеки етап от нейното развитие обаче тази проблематика изпъква с нова сила и характерна специфика не само поради променящите се условия, както в природната среда, и в човешкото общество, така и поради разгръщането на еволюцията на предметния свят и промените в неговите технико-икономически, социални и културни измерения.

Още по-актуална е тази проблематика поради революционните промени в информационно и комуникационно отношение, които настъпват в последното двадесетилетие на XX век..

Целта на дисертацията е разгърната върху системния подход и неговото приложение върху основни параметри, образуващи природните и създаваните от човека форми. Обща теория на системите и “класическият” системен подход от времето на Втората световна война и непосредствено след нея родиха системния дизайн.

Системният дизайн, основаващ се върху обща теория на системите, е продукт на многобройни изследвания. В номенклатурно отношение той е разгърнат в различни сфери на индустриалния дизайн. Международни екипи от научни работници, теоретици, дизайнери и други специалисти проучваха и разработваха тази проблематика. Български теоретици и дизайнери взеха участие в тези международни разработки през 70-те и началото на 80-те години на миналия век.

След социално-икономическите и политически промени в страните на Източна Европа, тези разработки бяха лишени от финансиране в нашата страна. Нещо повече. Самият Център за промишлен дизайн, както и другите институции за дизайн и научни проучвания в тази област бяха закрити. Системният подход в някои дизайнерски проектантски звена е все още съхранен на конкретно номенклатурно равнище. В учебната практика на висши учебни заведения се изучават на конкретно равнище различни аспекти на системния подход в дизайна.

В тези коренно променени условия, когато процесът на проектиране изобщо и в частност на дизайнерския, преминават към принципно нов тип

информационно-комуникационна практика, се ражда съвременния системен подход. В нашата страна обаче този тип изследвания, поне що се отнася до тяхното публикуване, не са известни. Правят се някои проучвания в техническите университети, но те са добили слаба известност и се отнасят предимно до инженеринга. Съществува видима ниша в проучванията на системния подход в областта на дизайна въобще и в областта на създаваните от природата и от човека форми.

В тази светлина изследваните в дисертацията на доц. Емилия Панайотова проблеми се открояват със своята актуалност и значимост, за което авторката следва да бъде адмирирана. В своя труд, опирайки се върху “класическия” модел на системния подход, тя използва съвременни и нови методически подходи. За да бъде онагледен принципът на методическия подход на авторката, ще посоча (с.61, 62) трансформацията на природни форми в произведения на визуалните изкуства, а след това - в “цветови дизайн на текстил”. Години, които са били необходими за подобна трансформация на П. Мондриан през 30-те години на XX век, може да се реализира успешно за часове чрез компютърни средства. Горният пример е конкретика, използвана в трета глава на дисертационния труд.

Дисертацията е логически структурирана в увод, три глави, заключение, приноси, библиография на използваната литература на кирилица и латиница. Разгърнатата е на 122 страници.

Целите на изследването авторката формулира в три основни позиции, като първата от тях е “анализ на разнообразните природни форми... и организация на природните системи”. Подчертава се, че методът не е описателен що се отнася до природните форми. Но въпреки това, се набляга върху системния им анализ на природната среда.

Вторга позиция се отнася до “въздействието на природните форми върху формите в изкуството и организацията на жизнената среда” И тук се избягва каквато и да било конкретика, а се набляга върху моделът ”по който се осъществява взаимодействието на природите форми върху предметния и символния аспект на жизнената среда”.

Третата цел гравитира около сравнителния анализ “на възникването и развитието на природните форми и формите на визуалните изкуства и дизайна”.

Тези цели са декомпозирани във седем задачи, между които и разглеждане на “екзистенциалното отношение човек – природа, анализ на психологическите механизми, чрез които се реализира посоченото взаимодействие”. Изброени са също така задачи от порядъка на “основни направления на приложение на природните форми в областта на дизайна, представяне на понтието “форма” отново в природната среда и във визуалните изкуства и дизайна. Поставени са и амбициозните задачи за “разкриване на основните психологически и естетически механизми за формиране на жизнената среда”, представяне на системния подход, прилаган при трансформиране на природните форми в

дизайна” и “анализ на основните практически аспекти на приложението на природните форми в дизайна”. (с. 6 и с.7)

Задачите не само конкретизират в известна степен посоките на изследването, но далеч надхвърлят границите на поставените цели. Подчертава се обаче, че методът на изследването е “теоретичния анализ”(с.7) В тази светлина “теоретичният анализ” е твърде широко и недостатъчно точно понятие, приложено към такава обширна и многообхватна тема. Сочи се обаче, че върху тази основа – на теоретичния анализ, могат “да бъдат направени редица емпирични изследвания в различни области на дизайна”. Постановка, оправдана от задълбочеността на изследването и неговата многообхватност.

В Увода не се правят уточнения относно използваните понятия, но в целия труд, към всяка отделна глава, задълбочено се разглеждат основните понятия използвани в дисертационния труд. Цялата първа глава например е посветена на системността – системна организация, система на фазови преходи, самоорганизация и др.. В този контекст са цитирани някои постановки от теорията на дизайна (Розенсон).

Впечатляват приложените схеми на взаимодействия и фазови преходи (с.31). Авторката разглежда основни насоки на дизайнерската дейност в “контекста на взаимодействието на природните форми” (с.31). Във тази връзка са посочени и по-конкретни примери, разкриващи широката изобразителна култура на дисертантката. За онагледяване са посочени две направления в развитието на дизайна. Първият се отнася до Ар нуво и неговата взаимовръзка с органичното формообразуване и противостоящото на него направление на функционалността добила програмен характер през 20-те години на ХХ век. (с. 32)

В тази глава се изтъкват задачите на дизайна във връзка с екологичните проблеми на обществото, където са очертани измеренията на екодизайна, в това число – на фитодизайна, ландшафтния дизайн (с. 36 и с. 37) Първа глава завършва с модел на устойчив дизайн и неговите философски измерения, в основата на които се предполага “изграждането на действително пълноценна среда на живот”. (с. 37)

Втора глава изцяло е посветена на природните форми във визуалните изкуства и дизайна. Разглежда се обстойно еволюцията на понятието “форма” от древността до днес. Набляга се върху философското понятие за форма (с. 43) Премахва се към разбиранията за форми на културата, влияещи върху формообразуването в дизайна. Разглежда се и символната значимост на формата, когато формата се превръща в знак. (с. 46) Разглеждат се и различни форми на взаимодействия. (с.50) Прави впечатление, че понятието “форма” не винаги се употребява в един и същ смисъл. Това в известна степен обърква читателя. Независимо от тази бележка, текстът е комуникативен и четлив и се разбира влаганото в него съдържание.

В тази глава следва да се отдаде дължимото внимание на приносните моменти в текста, особено що се отнася до трансформациите на природните форми във форми на пластичните изкуства.

Трета глава се отличава с новаторски подход към природната форма и дизайна. Озаглавена е “Природа, природна форма и дизайн”. Независимо от обхватните разсъждения относно естетическите и психологическите аспекти на релацията “човек – природни форми – дизайн”, задълбоченото третиране на системните аспекти на взаимодействията между елементите на посочената система са аргументирани убедително.

Въведени са понятия от фракталния подход, който влезе в научен оборот през 1975 г. от Бенуа Манделброд, подход, който изцяло кореспондира със съвременните методи на системния анализ (с. 65). Това прави изследването навременно и разбираемо за новото поколение проектантите в индустриалния дизайн, които практически го използват и прилагат в проектантската практика.

Въведено е понятието “екологично визуално възприятие”, където наред с неговото обяснение се третира и проблема за рамката (фрейм) на възприятието. (с.76) Отделено е внимание и на механизмите на разпознаване на познати обекти, което е в основата на творческия процес (с. 81).

Върху творческия процес във визуалните изкуства и дизайна е фокусирана значителна по важност част на проучването. Набляга се върху природните форми като на основен образец за прилагане на подхода на реинвентинга в дизайна. (с. 94)

Авторката третира различни методи на стимулиране на творческия процес в дизайна. На с. 96 се коментира процесът на създаване като се говори за брейнсторминга като за метод едва ли не отживял своето време и заменен с синергетичната (системната) теория. В действителност обаче брейнсторминга се прилага обширно и в настоящия момент на идейно равнище, докато системния подход се вписва реално в процеса на изследване и по-късно – на реализация на избраната, на предпочетената идея.

В тази глава има отново връщане към законите на сложните системи, но те тук са още по-добре и аргументрано обосновани като например основния закон на сложните “системи – разтежа”, развитието на системите към “статика – пълнота” на отделните части и тяхната функционалност. (97) На функционалността на системите е отделено внимание, което по-сетне е мотивирано по-обстойно. На с. 95 се подчертава, че ”допирните точки” на наука, инженеринг, изкуство и дизайн е синергетичната теория, чиято “интердисциплинарност и широта на обхвата позволяват нейните методи еднакво ефективно да се прилагат” в споменатите области.

Трета глава завършва с подчертаване още веднаж и то с конкретни примери за значението на природните форми и тяхното трансформиране във форми на дизайна. Така изследването добива своя цялостност, а изтъкнатите в началото постулати са развити, разгърнати в необходимата широта и доказани логически, аргументирано и убедително.

Заключението сумира изводите направени в отделните глави, и набляга върху приносния характер на проучването.

Относно научните приноси в общи линии, така формулирани, отговарят на направеното в дисертационния труд. Те са обобщени в шест позиции като най-убедителни са “синтезиране на съществуващите теории” от различни области на човешкото знание и “общата теория на системите”, които се отнасят до “възприятието на природата от човека и трансформирането на природните модели и форми, в модели и форми създавани от човека.” Разработени са също така “теоретичните основи на модела за трансформация на природните форми и образци в произведения на визуалните изкуства и дизайнските образци.” (с.106) По-слабо аргументиране “алгоритъм на творческата дейност”, макар и там да не липсват приносни моменти.

Приносен момент е разработване “на теоретична основа за осъвременяване на модела за устойчивия дизайн в новите условия на информационното общество” (с.107)

Библиографията се състои от 67 източници на латински и кирилица. Цитирани са и 17 интернет източници.

Доц. Емилия Кирилова Панайотова е изтъкнат български художник, създал емблематични творби в областта на текстилната пластика и дизайн, в живописата, рисунката, дигиталните изкуства. Тя е ценена и уважавана от дизайнерската колегия за нейното творчество и творческа толерантност. Получавала е награди на Съюза на българските художници за декоративно-приложни изкуства и текстил. Участвала е в международни творчески проекти. Има редица самостоятелни изложби и участия в общи национални изложби, както и в колективни изяви. Тя е магистър на Националната художествена академия и хабилитиран доцент в НБУ.

Считам, че с качествения си дисертационен труд и следствие изтъкнатите си творчески изяви, подкрепящи еднозначно теоретическите ѝ изводи и постановки доц. Емилия Кирилова Панайотова заслужава да бъде удостоена със научната и образователна степен “доктор”.

Подпис:

доц. Н. Иванова д. изк.